

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky **P. K.**, zastoupené JUDr. Dalilou Pelechovou, advokátkou se sídlem Čs. legií 1364/20, Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 2. 2018 č. j. 57 Co 270/2017-73, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a 1) R. K., zastoupeného JUDr. Vandou Bieleckou, advokátkou se sídlem Pavlovova 8, Havířov, a 2) Statutárního města Havířov se sídlem Svornosti 96/2, Havířov jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 2. 2018 č. j. 57 Co 270/2017-73 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označeného soudního rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení ústavně zaručeného práva na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a principu ochrany nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte (vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.).

2. Stěžovatelka je matkou nezletilého T. K., narozeného v roce 2005. Dne 21. 12. 2016 podal R. K., bývalý manžel stěžovatelky (dále jen „vedlejší účastník“), k Okresnímu soudu v Karviné – pobočka v Havířově (dále jen „nalézací soud“) návrh na zahájení řízení o popření otcovství k nezletilému T. a současně i návrh na prominutí zmeškání zákonné lhůty k popření otcovství dle § 792 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Otázka prominutí zmeškání zákonné lhůty je podstatou nyní posuzovaného sporu.

3. Z ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu Ústavní soud zjistil následující skutečnosti. Za účelem posouzení podmínek ustanovení § 792 občanského zákoníku nalézací soud provedl k důkazu výslech vedlejšího účastníka, stěžovatelky a nezletilého T. a dále důkaz listinami, konkrétně rozsudky Okresního soudu v Karviné – pobočka v Havířově ve věci schválení dohody rodičů týkající se péče o nezletilého a stanovení výživného a ve věci rozvodu manželství, výsledkem testu profilace DNA vypracovaného společností Advanced Genetics, s. r. o., výstupem z Centrální evidence obyvatelstva, zprávou ze sociálního šetření a záznamem komunikace prostřednictvím e-mailových a textových zpráv mezi vedlejším účastníkem a stěžovatelkou.

4. Vedlejší účastník vypověděl, že nezletilý T. se narodil v manželství stěžovatelky a vedlejšího účastníka asi 40 dní po uzavření manželství. Vedlejší účastník od roku 2007 pobýval pracovně ve Spojeném království a do společné domácnosti se vracel jednou měsíčně na dobu jednoho týdne až deseti dnů, během kterých trávil intenzivně čas s nezletilým T.; podnikali společné výlety a dovolené, sportovní akce a hry. S rodiči vedlejšího účastníka měl nezletilý výborný vztah. Situace se radikálně změnila poté, co vedlejší účastník zjistil, že stěžovatelka žije s jiným mužem, a následně vlivem rozvodového řízení. Od rozchodu se stěžovatelkou se s nezletilým viděl pouze jednou, a to v září roku 2016; stěžovatelka vedlejšímu účastníkovi opětovně sdělovala, že nezletilý se s ním stýkat nechce. Vedlejší účastník si v reakci na okolnosti po rozvodu nechal vypracovat test profilace DNA, který vyloučil otcovství vedlejšího účastníka k nezletilému T. Vedlejší účastník se s výsledky testů dosud vyrovnává. O nezletilého tím ztratil zcela zájem a o styk s ním již neusiluje. Obdobně i jeho rodiče se s nezletilým již nechtějí vidat. Během rozvodu se vedlejší účastník zavázal platit na nezletilého 7000 Kč měsíčně a jeho styk s nezletilým byl stanoven dohodou na každý první kalendářní týden v měsíci od pátku 18:00 hod do neděle 18:00 hod; stanovený styk však stěžovatelka nedodrží (protokol o jednání před soudem prvního stupně ve věci sp. zn. 120 Nc 2204/2016 ze dne 13. 3. 2017 v 14:30 hod, č. l. 33-35).

5. Stěžovatelka při výslechu uvedla, že jí není znám biologický otec nezletilého, neboť jeho početí bylo výsledkem nahodilého intimního styku. Vedlejšího účastníka považovala za otce, neboť měl s nezletilým stejnou krevní skupinu. Vedlejší účastník byl u porodu, o nezletilého se od dětství staral. Před rozvodem měl vedlejší účastník s nezletilým dobrý vztah; odjezdy vedlejšího účastníka do Spojeného království nezletilý špatně nesl, denně si volali přes komunikační technologii Skype. Nezletilý měl krásný vztah i s prarodiči. Stěžovatelka podala návrh na rozvod v říjnu 2015, nyní žije s jiným mužem, kterého nezletilý oslovuje „strejdo“. Nezletilý jednou odmítl strávit s vedlejším účastníkem noc u prarodičů. Během roku 2016 se byl vedlejší účastník opakovaně zeptat na prospěch a chování nezletilého ve škole, s nezletilým se viděl naposledy v říjnu 2016, kdy přišel i se svým otcem na T. fotbalový zápas (protokol o výslechu stěžovatelky ze dne 29. 3. 2017 v 15:15 hod, č. l. 40).

6. Nezletilý za otce označil vedlejšího účastníka a uvedl, že mu je líto, že s nimi již nežije. Naposledy se viděli minulý rok v září i s dědečkem, setkání se nezletilému líbilo. Nyní žije se stěžovatelkou a jejím druhem, kterému říká „strejdo“. Není pravda, že by vedlejšího účastníka nechtěl vidět, rád by se s ním setkal, nemá však na něj kontakt. Během slyšení se spontánně rozplakal, což vysvětlil tím, že se mu po vedlejším účastníkovi stýská a přál by si, aby se rodiče zase dali dohromady. Dle nalézacího soudu se nezletilý vyjadřoval spontánně, nenuceně a bez známek ovlivnění jinou osobou. Domníval se, že soud řeší rozvod rodičů (protokol o slyšení nezletilého T. K. ze dne 29. 3. 2017 v 15:00 hod, č. l. 39).

7. Po provedeném dokazování nalézací soud usnesením ze dne 12. 4. 2017 č. j. 120 Nc 2204/2016-41 zamítl návrh vedlejšího účastníka na prominutí zmeškání zákonné lhůty k podání návrhu na popření otcovství k nezletilému T. Své rozhodnutí odůvodnil nejlepším zájmem dítěte a veřejným zájmem na zachování stability a trvalosti statusových vztahů dítěte. Vedlejší účastník se popření otcovství domáhal až v 11 letech věku nezletilého, tedy v době, kdy měl k němu nezletilý již vytvořené pevné pouto, neboť od jeho narození plnil otcovskou roli. Jedenáct let tvoří z pohledu nezletilého zásadní úsek života. Nezletilý vedlejšího účastníka považuje za otce a špatně na něj dopadá rozpad rodiny a absence zájmu vedlejšího účastníka. Popření otcovství by vedlo

k přetrhání rodinných vazeb, navíc bez adekvátní náhrady, neboť biologický otec není znám. Nezletilý by tak popřením otcovství utrpěl po psychické stránce značnou újmu.

8. K odvolání vedlejšího účastníka Krajský soud v Ostravě (dále jen „odvolací soud“) v záhlaví uvedeném usnesením změnil rozhodnutí nalézacího soudu tak, že zmeškání lhůty k podání návrhu na popření otcovství k nezletilému prominul. K důkazu odvolací soud provedl výslech svědka M. Z., kterého vedlejší účastník označil za biologického otce nezletilého T. Svědek vypověděl, že se stěžovatelkou udržoval intimní známost, když pracovala v kantýně jeho zaměstnavatele, konkrétně od jara 2004 do konce května či června 2004 a poté chvíli od listopadu do prosince 2004. Ze zaměstnání stěžovatelka odešla v březnu či dubnu 2005. Nevěděl, že byla těhotná, nikdy mu tuto skutečnost neoznámila. Neví, zda stěžovatelka byla v době jejich známosti vdaná či již rozvedená, on ženatý nebyl. Intimní styk měli bez ochrany; zda stěžovatelka užívala antikoncepci, neví. Uznává, že by mohl být otcem nezletilého, žádné zdravotní důvody, které by otcovství vylučovaly, nemá, neboť má devítiletou dceru. Neví, zda by byl ochoten uznat otcovství, resp. podrobit se testům DNA. Není mu zřejmé, proč mu stěžovatelka tuto skutečnost předtím nesdělila (protokol o jednání před odvolacím soudem ve věci sp. zn. 57 Co 270/2017 ze dne 5. 2. 2016, č. 1. 67).

9. Odvolací soud posoudil výpověď svědka jako věrohodnou. Zvažoval, zda neprovést znalecký posudek za účelem zjištění, zda je svědek biologickým otcem nezletilého, dospěl však k závěru, že zjištěné skutečnosti jsou dostačující pro ochranu práv vedlejšího účastníka jakožto matrikového otce. Tvzení stěžovatelky v reakci na ztotožnění svědka jako možného otce nezletilého, že je zde další muž, s nímž měla nahodilou intimní známost, odvolací soud vyhodnotil jako účelové. Odvolací soud považoval za podstatné, že vedlejší účastník o známosti stěžovatelky s jiným mužem nevěděl, nelze proto dovodit, že by svou nečinností rodičovskou odpovědnost akceptoval. Významná byla dle odvolacího soudu rovněž skutečnost, že vazby mezi vedlejším účastníkem a nezletilým byly zcela přetrhány. Nestýkají se, vedlejší účastník o styk nemá zájem, telefonické ani e-mailové kontakty nejsou, nefungují vazby mezi prarodiči a nezletilým a matka nezletilého si našla jiného partnera. S ohledem na uvedené okolnosti odvolací soud dospěl k závěru, že nikdo, ani nezletilý, nemá zájem na obnovení otcovských vazeb, veřejný pořádek ani zájem nezletilého proto nevyžadují zachování současných vazeb nezletilého a vedlejšího účastníka.

II. Argumentace stěžovatelky

10. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že v záhlaví označené usnesení odvolacího soudu nerespektuje zásadu ochrany nejlepšího zájmu dítěte dle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. V posuzovaném případě biologický otec nezletilého dítěte znám není; předpoklad, že otcem nezletilého je před odvolacím soudem slyšený svědek, je pouze spekulací, která nemá oporu v provedeném dokazování. Právní zásadu, že biologická a sociální realita musí převážit nad právní domněnkou, nelze vytrhávat z kontextu judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále též jako „ESLP“). V posuzovaném případě vedlejší účastník o nezletilého až do pořízení testu profilace DNA pečoval. Právo na určení biologického otcovství není absolutní, musí být aplikováno v souladu s právem na ochranu soukromého a rodinného života a zájmem dítěte. Nezletilý ve svých jedenácti letech žije v přesvědčení, že vedlejší účastník je jeho otcem, a má nadále zájem se s ním a jeho rodiči, které považuje za babičku a dědečka, stýkat.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. K výzvě soudu podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastník a vedlejší účastníci řízení.

12. Odvolací soud ve svém vyjádření odkazuje na odůvodnění napadeného rozhodnutí a uvádí, že rozhodnutí je v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Nálezací soud uvádí, že je vázán závazným právním názorem nadřízeného soudu. Připojuje však doušku stran lítosti nad osudem nezletilého T., jehož jedenáct let budovaný rodinný život byl zborcen chováním rodičů, přičemž tento faktický stav nelze napravit žádným rozhodnutím soudu.

13. Statutární město Havířov, opatrovník nezletilého T., ve svém vyjádření k ústavní stížnosti konstatuje, že napadeným usnesením odvolacího soudu byla porušena zákonná podmínka nejlepšího zájmu dítěte. Prání dítěte nebylo zohledněno a bylo zasaženo jeho právo na zachování stabilního výchovného prostředí.

14. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti namítá, že z dokazování před obecnými soudy vyplynulo, že pravděpodobný biologický otec otcovství nevyloučil, se stěžovatelkou měl v rozhodné době intimní styk, test DNA vyloučil otcovství vedlejšího účastníka a tvrzení stěžovatelky ohledně existence dalšího partnera bylo shledáno nevěrohodným. Závěr odvolacího soudu, že provedená skutková zjištění postačují k ochraně subjektivního práva matrikového otce, je dle vedlejšího účastníka zcela správný. Tvrzení stěžovatelky stran úzkého citového vztahu mezi nezletilým a vedlejším účastníkem a jeho rodiči považuje za účelové. Vedlejší účastník se opakovaně snažil o kontakt s nezletilým, stěžovatelka však styku bránila. Chováním stěžovatelky a nezletilého došlo k narušení veškerých vzájemných vztahů a bylo podnětem pro zahájení řízení o popření otcovství. Nezletilý žádný pokus o kontakt s vedlejším účastníkem neučinil, nemá zájem o vedlejšího účastníka ani o prarodiče; ani ti již o kontakt s nezletilým nemají zájem, po uplynutí čtyř let již navázání vztahů není reálné.

IV. Procesní podmínky řízení

15. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností (viz § 420 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů), a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až § 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

16. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení věci Ústavním soudem

17. Podle čl. 83 Ústavy České republiky (Ústava) je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti je tudíž jeho pravomoc založena výlučně k přezkumu rozhodnutí či namítaného zásahu z hlediska ústavnosti, tj. zda v řízení, respektive v rozhodnutí je završujícím, nebyly porušeny ústavními předpisy chráněná práva a svobody účastníka tohoto řízení, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy, zda postupem a rozhodováním obecných soudů či jiných orgánů veřejné moci nebylo zasaženo do ústavně zaručených práv stěžovatele a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Obzvláště rezervovaně pak Ústavní soud přistupuje k soudním rozhodnutím ve věcech rodinněprávních. Odůvodňuje to princip právní jistoty, který má ve statusových věcech zásadní význam. Celkový prostor pro kasační zásah Ústavního soudu je tak velmi zúžen, v důsledku čehož se jeho přezkumná pravomoc koncentruje pouze na posouzení, zda se nejedná o zcela extrémní rozhodnutí, které by bylo založeno na naprosté libovůli, resp. které by jinak negovalo právo účastníka řízení na spravedlivý proces (viz usnesení sp. zn. II. ÚS 179/15 ze dne 12. 4. 2016, dostupné tak jako ostatní zde uvedená rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>).

18. V naznačeném rozsahu Ústavní soud posoudil ústavní stížností napadené rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, i když primárně z důvodů procesních (s dopady do materiální stránky věci akcentované v ústavní stížnosti). Jak však Ústavní soud ustáleně judikuje, zdejší soud je při svém rozhodování vázán návrhem obsaženým v ústavní stížnosti (petitem), nikoliv však jejím odůvodněním, resp. důvody, v nichž stěžovatel spatřuje zásah do svých ústavně zaručených základních práv a svobod. Identifikuje-li v napadeném rozhodnutí jiné než stěžovatelem vytykané vady zakládající porušení některého z jeho ústavně zaručených základních práv či svobod, nebrání tato skutečnost jeho zrušení [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017, nález sp. zn. III. ÚS 2396/13 ze dne 3. 4. 2014 (N 53/73 SbNU 69), nález sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145), či nález sp. zn. I. ÚS 290/05 ze dne 23. 2. 2006 (N 44/40 SbNU 363)].

19. Součástí ústavního pořádku České republiky je i ochrana zásad ústnosti a přímosti soudního řízení (čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny). Smyslem a účelem zásady přímosti je objektivita a nezávislost soudního rozhodování, jakož i zabezpečení práva účastníků řízení k provedeným důkazům se vyjádřit. Dodržení zásady přímosti je jedním z pojmových znaků důkazního řízení. Hodnocení důkazů bez jejich provedení soudem (nejsou-li dány důvody dožadání) tak zakládá porušení principů řádného a spravedlivého procesu chráněných čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod (Úmluva) [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1180/14 ze dne 17. 2. 2015 (N 35/76 SbNU 485)].

20. Ustanovení § 213 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“) zakládá v mezích odvolacího řízení plnou jurisdikci odvolacích soudů, tj. zakotvuje jejich oprávnění přezkoumávat skutková zjištění nalézacího soudu, což je vyjádřením apelačního prvku v rozhodování. Ustanovení § 220 odst. 1 o. s. ř. pak odvolacímu soudu umožňuje změnit rozhodnutí nalézacího soudu, a to v případě, že buď na základě zjištěného skutkového stavu dospěje k jiným právním závěrům, nebo sám zjistí skutkový stav doplněním či zopakováním dokazování.

21. Dle citovaných pravidel občanského práva procesního odvolací soud není vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil nalézací soud, pokud se však míní odchýlit od jeho skutkových zjištění, je nutno, aby důkazy zopakoval a zjednal si tak rovnocenný

podklad pro případně odlišné zhodnocení důkazů. S ohledem na význam dokazování pro řádný a spravedlivý průběh soudního řízení Ústavní soud ve své judikatuře toto podústavní pravidlo vztáhl pod rámeček, jenž je z pohledu ústavněprávního chráněn čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Změnil-li odvolací soud rozhodnutí nalézacího soudu z důvodu odlišného hodnocení důkazů provedených nalézacím soudem, aniž by sám důkazy zopakoval, omezí právo účastníka řízení na spravedlivý proces, a to porušením základních ústavním pořádkem chráněných zásad důkazního řízení - zásady ústnosti a přímosti [viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 57/04 ze dne 12. 10. 2004 (N 144/35 SbNU 37); nálezy sp. zn. III. ÚS 3432/15 ze dne 8. 8. 2017 či již citovaný nálezy sp. zn. II. ÚS 1180/14].

22. V řízení před obecnými soudy se vedlejší účastník domáhal popření otcovství k nezletilému T. po uplynutí popěrné lhůty stanovené v § 785 občanského zákoníku. Předmětem sporu bylo posouzení návrhu na prominutí lhůty k popření otcovství dle § 792 občanského zákoníku, promítnutého do procesních předpisů v § 425 zákona o zvláštních řízeních soudních. Podle ustanovení § 792 občanského zákoníku „*Je-li návrh na popření otcovství podán po uplynutí popěrné lhůty, může soud rozhodnout, že zmeškání lhůty promíjí, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek.*“

23. Podle § 20 odst. 4 zákona o zvláštních řízeních soudních v řízení, jehož účastníkem je nezletilý, který je schopen pochopit situaci, soud postupuje tak, aby nezletilý dostal potřebné informace o soudním řízení a byl informován o možných důsledcích vyhovění svému názoru i důsledcích soudního rozhodnutí.

24. Obdobně Ústavní soud konstantně připomíná, že v řízení, jež se bezprostředně dotýká nezletilého dítěte, nelze na toto dítě nahlížet jako na pouhý objekt, o němž rozhodují jiní, či ho stavět jen do role pasivního pozorovatele událostí, ale je třeba jej vnímat jako důležitý subjekt práva a účastníka řízení a takto k němu přistupovat. Za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, třeba jeho přání považovat za zásadní vodítko při posuzování jeho nejlepšího zájmu. Výslech dítěte u soudu, provedený s ohledem na jeho věk a duševní vyspělost, pak představuje primární prostředek k zjištění názoru dítěte [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2. 4. 2009 (N 80/53 SbNU 11); nálezy sp. zn. II. ÚS 2866/17 ze dne 28. 2. 2018 či nálezy sp. zn. II. ÚS 725/18 ze dne 8. 10. 2018].

25. V posuzovaném případě nalézací soud provedl jako důkaz mimo jiné slyšení nezletilého T. bez přítomnosti třetích osob. Z provedeného dokazování vyvodil, že nezletilý nadále považuje vedlejšího účastníka za otce, který vůči němu jedenáct let plnil otcovskou roli, a neblaze na něj dopadá rozpad rodiny a absence zájmu vedlejšího účastníka. Popřením otcovství by nezletilý utrpěl psychickou újmu. Odvolací soud naopak dospěl ke skutkovému závěru, že vazby mezi vedlejším účastníkem a nezletilým byly zcela přetřhány. Výslech nezletilého, ani jiné důkazy týkající se vztahu mezi nezletilým T. a vedlejším účastníkem odvolací soud nicméně neprovedl. Odvolací soud tak dospěl k odlišnému skutkovému závěru, aniž by zopakoval či doplnil nalézacím soudem provedené důkazy, čímž porušil § 220 odst. 1 o. s. ř., a v důsledku tak i právo účastníků posuzovaného řízení na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. Ústavní soud zrušil napadené rozhodnutí primárně z důvodu vážného procesního pochybení, s ohledem na význam a citlivost posuzované věci přesto považuje za vhodné vyjádřit se v obecné rovině k problematice promíjení lhůt k popření otcovství. Řízení týkající se určení a popření otcovství spadají pod rozsah práva na soukromý život dle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy. Evropský soud pro lidská práva výslovně uvádí (v tomto ohledu Ústavní soud připomíná, že širší normativní závaznost judikatury ESLP

vyplývá nejen z mezinárodních závazků České republiky, ale i přímo z ústavního pořádku, konkrétně z čl. 10 a čl. 1 odst. 2 Ústavy), že čl. 8 Úmluvy obsahuje, s výhradou přípustných omezení, „právo domnělého otce zahájit řízení o popření otcovství k dítěti, které dle vědeckých důkazů není jeho vlastním dítětem“ (rozsudek ESLP ve věci *Shofman proti Rusku* ze dne 24. 11. 2005, č. 74826/01, § 45, dostupné tak jako ostatní zde uvedená rozhodnutí ESLP z <https://hudoc.echr.coe.int/>).

27. Právní vymezení rodinných vztahů musí reflektovat biologické vazby. Rodiče mají právo na to, aby jejich biologické rodičovství bylo ze strany veřejné moci respektováno, a dítě má právo znát své biologické rodiče (viz též čl. 7 Úmluvy o právech dítěte). Na druhou stranu požadavek shody právního a biologického otcovství není absolutní. Právní vztah otce a dítěte totiž není jen mechanickou reflexí existence biologického vztahu, nýbrž s postupem času se může i při absenci tohoto vztahu vyvinout mezi právním otcem a dítětem taková sociální a citová vazba, jež z hlediska práva na ochranu soukromého a rodinného života bude požívat právní ochrany. V takovém případě bude další trvání právních vztahů závislé na více faktorech, mezi nimiž bude nejlepší zájem dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte) hrát důležitou roli [náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.)]. Při posuzování problematiky určování a popírání otcovství proto soudy musí vždy pečlivě vyvažovat všechny protichůdné hodnoty a zájmy (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Rózaňski proti Polsku* ze dne 18. 5. 2006, č. 55339/00, § 77-79), kterými jsou zejména ochrana nejlepšího zájmu dítěte, veřejný zájem na stabilizovaných rodinněprávních vztazích a právo zúčastněných osob na zajištění jejich vzájemných biologických vazeb (Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III*. Praha: Leges, 2016, s. 946-947). Je třeba zdůraznit, že testy DNA není možné vnímat jako všemocný prostředek řešení této značně komplikované a citlivé problematiky. Ani včasné podání popěrné žaloby podepřené důkazem vylučujícím otcovství nevede automaticky k jejímu vyhovění; role soudů se neomezuje na pouhé formální osvědčování výsledků testu otcovství, při rozhodování paternitních sporů soudy zkoumají další relevantní faktory a skutečnosti konkrétního případu (usnesení sp. zn. I. ÚS 475/17 ze dne 3. 5. 2017).

28. Uvedené reflektuje i česká rekodifikovaná právní úprava. Prvotním cílem právní úpravy určování a popírání otcovství je dosažení shody mezi právní a biologickou (genetickou) realitou. Právní úprava se proto zakládá na systému právních domněnek, které se pokouší identifikovat toho muže, jehož genetické otcovství je nejvíce pravděpodobné. Dojde-li však v důsledku aplikace domněnky k založení právního otcovství v rozporu s otcovstvím biologickým, umožňuje odstranění tohoto rozporu pomocí popěrné žaloby (§ 785 občanského zákoníku, dříve § 57 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů). Podle § 785 občanského zákoníku se manžel může domáhat popření otcovství v subjektivní lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce. Možnost domáhat se popření otcovství je však omezena objektivní lhůtou šesti let od narození dítěte. Právní úprava nadto v § 425a zákona o zvláštních řízeních soudních pamatuje i na případy, kdy otcovství bylo určeno soudem v době, kdy vědecké metody ještě neumožňovaly zjištění otcovství s vysokou mírou jistoty tak jako dnes. V tomto ohledu se současná právní úprava značně odlišuje od řady případů řešených Evropským soudem pro lidská práva. Např. ve věci *Shofman proti Rusku* (č. 74826/01) byla posuzovaná popěrná lhůta jednoletá; ve věci *Paulík proti Slovensku* (č. 10699/05) a *Novotný proti České republice* (č. 16314/13) stěžovatelé

neměli jak napadnout soudní určení otcovství z doby, kdy ještě nebyly dostupné odpovídající lékařské metody umožňující zjištění otcovství.

29. Vymezení prekluzivních subjektivních a objektivních lhůt reflektuje zákonodárcovo pojetí vhodné rovnováhy mezi střetávajícími se zájmy. Zákonodárce stanovil poměrně dlouhou, šestiletou lhůtu umožňující odstranění rozporu mezi právní a biologickou realitou ve vztahu mezi dítětem a manželem matky. Uplynutím zákonem stanovené prekluzivní lhůty, tj. po dosažení šesti let věku dítěte, však podle zákonodárce již zpravidla převáží zájem na ochraně vybudovaného sociálního rodičovství. Stabilita výchovného prostředí nezletilého dítěte vyplývající z existence sociálního rodičovství je důležitým komponentem nejlepšího zájmu dítěte (k tomu viz např. rozsudek ESLP ve věci *Kroon a další proti Nizozemí* ze dne 27. 10. 1994, č. 18535/91). Dynamika života v moderní společnosti, reflektovaná mimo jiné i judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, nicméně vyžaduje, aby právo zahrnovalo pojistky, které ve výjimečných případech umožní, aby otcovství, které není v souladu s genetickou realitou, bylo popřeno i po uplynutí prekluzivních lhůt. Tuto pojistku představuje § 792 občanského zákoníku, dle kterého může soud rozhodnout, že zmeškání lhůty promíjí, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek. Jedná se však o výjimku ze stanovených pravidel, kterou je z povahy věci třeba aplikovat restriktivně. Soudy by tak k prominutí lhůty měly přistupovat pouze ve výjimečných případech.

30. Důvody k výjimečnému prominutí lhůty k popření otcovství existují zejména v případech otců již zletilých dětí, které nejsou závislé ani na výživném, ani na přítomnosti otcovské role a zabezpečení stabilního výchovného prostředí během dospívání. V případě zletilých osob proto Evropský soud pro lidská práva zásadně uzavírá, že obecný zájem na ochraně jejich práv tak ztrácí na významu v porovnání s dobou, kdy byly ještě dětmi, a převáží právo zúčastněných osob na zjištění vlastní identity a skutečných pokrevních vztahů (k tomu viz rozsudek ESLP ve věci *Paulík proti Slovensku* ze dne 10. 10. 2006, č. 10699/05, a rozsudek ESLP ve věci *Novotný proti České republice* ze dne 7. 6. 2018, č. 16314/13). Obdobně se vyjádřil i Ústavní soud, byť k problematice určení otcovství, v nálezu sp. zn. I. ÚS 2845/17 ze dne 8. 1. 2019. Naopak v případě nezletilých dětí Ústavní soud konstantně uvádí, že v případě, kdy není biologický otec jednoznačně znám a dítě by tak popřením otcovství přišlo o osobu, která doposud plnila otcovskou roli, a právní domněnka odpovídá dosavadní sociální realitě, „*vyvázání se z rodinných vazeb by tak znamenalo nepřiměřený zásah do práv tehdy již jedenáctiletého dítěte, které by se muselo vypořádat s existencí „zdanlivého otce“, a uškodilo by zájmu na jeho řádné a morálně bezvadné výchově*“ (již citované usnesení sp. zn. I. ÚS 475/17; obdobně též usnesení sp. zn. II. ÚS 179/15 ze dne 12. 4. 2016; usnesení sp. zn. IV. ÚS 2756/18 ze dne 11. 9. 2018; usnesení sp. zn. II. ÚS 4210/18 ze dne 4. 1. 2019). Odvolací soud však přistoupil k otázce prominutí lhůty zcela opačně, když namísto odůvodnění výjimečnosti prominutí zákonné lhůty k popření otcovství pouze konstatoval, že zájem dítěte ani veřejný zájem jejímu prominutí nebrání.

31. Ústavní soud závěrem podotýká, že v posuzované věci jeho rozhodnutí nemůže zcela zvrátit procesní a zejména lidský vývoj případu. S ohledem na závažnost a komplexnost řešené problematiky nicméně Ústavní soud považuje za nutné korigovat nezákonný procesní postup a právní závěry odvolacího soudu, ať již s ohledem na možnost podání mimořádných opravných prostředků proti rozsudku ve věci samé (Ústavní soud v této souvislosti upozorňuje, že odvolací soud ve věci samé účastníky řízení poučil o nemožnosti podání dovolání v rozporu s § 30 odst. 1 zákona o zvláštních

řízení soudních), tak i ve vztahu k budoucím případům podobných dětí, kterým hrozí, že se jim kvůli sebezahleděnosti rodičů a necitlivému postupu soudů rozpadne významná část jejich dosavadního života.

VI. Závěr

32. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. V dalším řízení bude proto ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy odvolací soud vázán právními názory vyslovenými v tomto nálezu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 21. května 2019

Vojtěch Šimíček
předseda senátu